

ნინო პოპიაშვილი

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

**საზოგადოებრივი მულტილინგვიპოლიტიკური და
პოსტკოლონიური დისკუსიის**

აბსტრაქტი

მულტილინგვიპოლიტიკური, როგორც ტერმინი, თავის თავში მოიცავს საზოგადოებრივი მულტილინგვიპოლიტიკის ცნებასაც. საზოგადოებრივი მულტილინგვიპოლიტიკა იქმნება ისეთი კონტექსტური ფაქტორების გავლენით, როგორებიცაა საერთაშორისო მიგრაცია, კოლონიალიზმი, ასევე, საერთაშორისო საზღვრები ორ ქვეყანას შორის, სადაც არსებობს განსხვავებული სახელმწიფო ენები.

საზოგადოებრივი მულტილინგვიპოლიტიკის გამომწვევეი სხვადასხვა მიზეზი არსებობს, მათ შორის ყველაზე ხშირია პოლიტიკური და ისტორიული ცვლილებებით გამოწვეული შემთხვევები.

პოლიტიკური ცვლილებებით გამოწვეული საზოგადოებრივი მულტილინგვიპოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარ მიზეზად ითვლება ქვეყნის საზღვრების გაფართოებისა და კოლონიების არსებობის პერიოდი. ყოფილი კოლონიური ქვეყნები, რომლებიც დღეისათვის დამოუკიდებელი ქვეყნების სტატუსს ფლობენ, კვლავაც არიან გარკვეულად დამოკიდებულნი ენობრივ და კულტურულ დონეებზე იმ ქვეყნებთან, რომელთა კოლონიებსაც წარმოადგენდნენ. პოსტკოლონიური ქვეყნის განვითარებასთან ერთად, აღნიშნული მდგომარეობა და დამოკიდებულის რანგი, შესაბამისად, იკლებს, ან იზრდება.

მულტილინგვიპოლიტიკური, როგორც ტერმინი, რამდენიმე ცნებად შეიძლება დაიშალოს. თავისი ერთ-ერთი პირველი და/ან ძირითადი მნიშვნელობით, მულტილინგვიპოლიტიკური გულისხმობს ინდივიდის მიერ ერთზე მეტი ენის გამოყენებას. ასევე, მულტილინგვიპოლიტიკური ნიშნავს ერთი სახელმწიფოს შიგნით ერთზე მეტი ენის გამოყენების აუცილებლობას. ინდივიდუალურ დონეზე მულტილინგვიპოლიტიკური გაიგივებულია ბილინგვიპოლიტიკით (ალბაირაკი 2007, გვ. 36), რადგან, უმრავლეს შემთხვევაში,

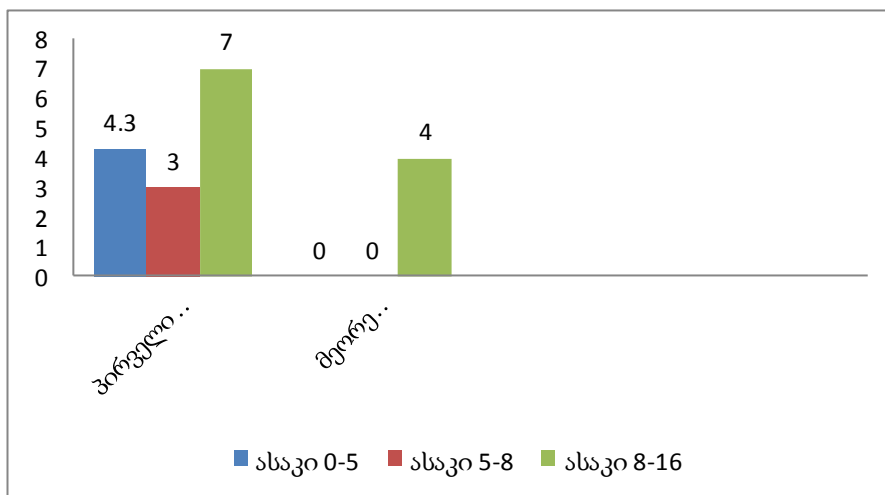
მაშინაც კი, როდესაც ინდივიდი სამ ან მეტ ენას ფლობს, ენათა მოხმარების თვალსაზრისით, ერთი სახელმწიფოს შიგნით, აქცენტი ძირითადად ორ ენაზე კეთდება, თუმცა, ბუნებრივია, შესაძლებელია დავასახელოთ გამონაკლისებიც.

ორი და მეტი ენის ფლობასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ დღეისათვის მსჯელობენ იმის შესახებაც, რომ ბილინგვიპოლიტიკური, ისევე როგორც მულტილინგვიპოლიტიკური, არ შეიძლება ჩაითვალოს ორი ენის თანაბრად ფლობად. ბილინგვიპოლიტიკის

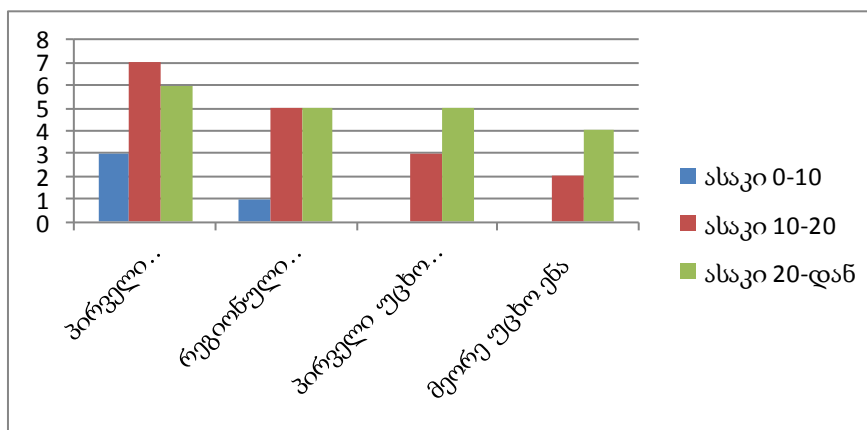
შემთხვევაში ორ ენას შორის მუდმივად არის ერთ-ერთის ცოდნის უპირატესობა. მულტილინგვიზმის, იგივე მრავალენოვნების შემთხვევაში კი კიდევ უფრო თვალსაჩინოა სხვაობა მშობლიურ

ბილინგვიზმი

ენას/პირველ ენასა და მეორე ენას შორის, ასევე, უცხო ენასა/ენებსა და მეორე ენას შორის. მულტილინგვიზმის შემთხვევაში განასხვავებენ აგრეთვე პირველ და მეორე უცხო ენას/ენებს.

მულტილინგვიზმი

მულტილინგვიზმი, როგორც ტერმინი, თავის თავში მოიცავს აგრეთვე საზოგადოებრივი მულტილინგვიზმის ცნებასაც. საზოგადოებრივი მულტილინგვიზმი იქმნება ისეთი კონტექსტური ფაქტორების გავლენით, როგორებიცაა **საერთაშორისო მიგრაცია** (მაგ. ამერიკის შეერთებული შტატები,

არგენტინა, ავსტრალია); **კოლონიალიზმი** (მაგ. უელსი, კენია, მაროკო). ასევე, საერთაშორისო საზღვრები ორ ქვეყანას შორის, სადაც არსებობს **განსხვავებული სახელმწიფო ენები** (მაგ. საზღვრები გერმანიასა და საფრანგეთს შორის, ავსტრიასა და უნგრეთს შორის);

ასევე, არსებობს ე. წ. **ეთნიკური და ლინგვისტური ანკლავები**, გერმანულად – Sprachinseln... ასევე, საზოგადოებრივი მულტილინგვიზმის ცნებაშივე უნდა მოვიხიროთ ერთი სახელმწიფოს შიგნით არსებული, **განსაკუთრებული პოლიტიკური და / ან ლინგვისტური სტატუსის მქონე რეგიონალური ენები** (მაგ. იტალიის შემადგენლობაში - გერმანული ენა, რომელიც სამხრეთ ტიროლის რეგიონის ერთ-ერთი ოფიციალური ენაა, ასევე, დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოს შემადგენლობაში მყოფი ჩრდილოეთ ირლანდია და ირლანდიური ენა, რომელიც ჩრდილოეთ ირლანდიაში ოფიციალური ენაა; ან აფხაზური ენა საქართველოს რესპუბლიკაში და სხვა). ასეთ შემთხვევაში იგულისხმება, რომ ინდივიდი ყოველდღიურად იყენებს ორ და მეტ ენას. საზოგადოებრივი მრავალეროვნების დროს ხშირია ინსტიტუციური მრავალეროვნება, როდესაც კონკრეტულ ქვეყანაში და/ან რეგიონში ოფიციალური – ინსტიტუციური ენა არის ორი ან რამდენიმე. მაგ. შვეიცარიაში, ასევე, სასაზღვრო რეგიონებში, ყოფილ კოლონიებში და სხვ (ილმაცი 2004, გვ. 23).

საზოგადოებრივი მულტილინგვიზმის გამომწვევი სხვადასხვა მიზეზი არსებობს, მათ შორის ყველაზე ხშირია პოლიტიკური და ისტორიული ცვლილებებით გამოწვეული შემთხვევები.

პოლიტიკური ცვლილებებით გამოწვეული საზოგადოებრივი მულ-

ტილინგვიზმის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად ითვლება ქვეყნის საზღვრების გაფართოებისა და კოლონიების არსებობის პერიოდი. „ტერიტორიული კოლონიზაციის შემთხვევაში დამპყრობელ ქვეყანას იძულებით შემოაქვს თავისი სახელმწიფო ენა და ნერგავს მას თავის კოლონიაში ძალდატანებით“ (როსი 2005, გვ. 5). მაგალითად შეგვიძლია დავასახელოთ საფრანგეთის კოლონიები აფრიკაში. მიუხედავად იმისა, რომ საფრანგეთის ყოფილ კოლონიებს აფრიკაში დღეისათვის დამოუკიდებელი ქვეყნების სტატუსი აქვთ, ფრანგული ენა იმდენად სიღრმისეულად დაინერგა ყოფილ კოლონიებში, რომ იგი დღემდე ოფიციალური ენაა და აფრიკის ქვეყნების სოციალურ და კულტურულ ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, ისევე, როგორც აღნიშნულ ქვეყნებში მცხოვრები ადამიანების ცხოვრებაში. „უნდა ითქვას, რომ აფრიკის კოლონიურ დაპყრობამდე სხვადასხვა ტომსა და რეგიონში სხვადასხვა ენა გამოიყენებოდა, ხოლო საზღვრები აფრიკის რეგიონებს შორის ენობრივი მონაცემების მიხედვით გადიოდა. კოლონიზაციის შემდეგ ყოველ ტომს რომ თავისი ენა ჰქონოდა, ისინი გახდებოდნენ დამოუკიდებელი ენისა და ტერიტორიის მქონე რეგიონები, ხოლო საფრანგეთის მიერ ფრანგული ენის დანერგვისა და მულტილინგვიზმის შემოტანის შემდეგ, შესაძლებელი გახდა არა მხოლოდ ფრანგებთან კონტაქტი, არამედ სხვადასხვა ენაზე მოსაუბრე ტომებს შორის ერთ ენაზე ურთიერთობაც“ (როსი 2005, გვ. 5).

ყოფილი კოლონიური ქვეყნები, რომლებიც დღეისათვის დამოუკიდებელი ქვეყნების სტატუსს ფლობენ, კვლავაც არიან გარკვეულად დამოკიდებულნი ენობრივ და კულტურულ დონეებზე იმ ქვეყნებთან, რომელთა კოლონიებსაც წარმოადგენდნენ. პოსტკოლონიური ქვეყნის განვითარებასთან ერთად, აღნიშნული მდგომარეობა და დამოკიდებულის რანგი, შესაბამისად, იკლებს ან იზრდება.

მოდერნისტული თეორიის განვითარების შემდეგ, გენდერული თანასწორობის იდეების, ფემინიზმის პარალელურად, ყალიბდება პოსტკოლონიალისტური თეორიაც. პოსტკოლონიალისტური თეორია რამდენიმე დისციპლინას ერთდროულად მოიცავს. მათ შორისაა: ისტორია, ლიტერატურათმცოდნეობა, ენათმეცნიერება, თარგმანმცოდნეობა, კულტურის მეცნიერებები და სხვა.

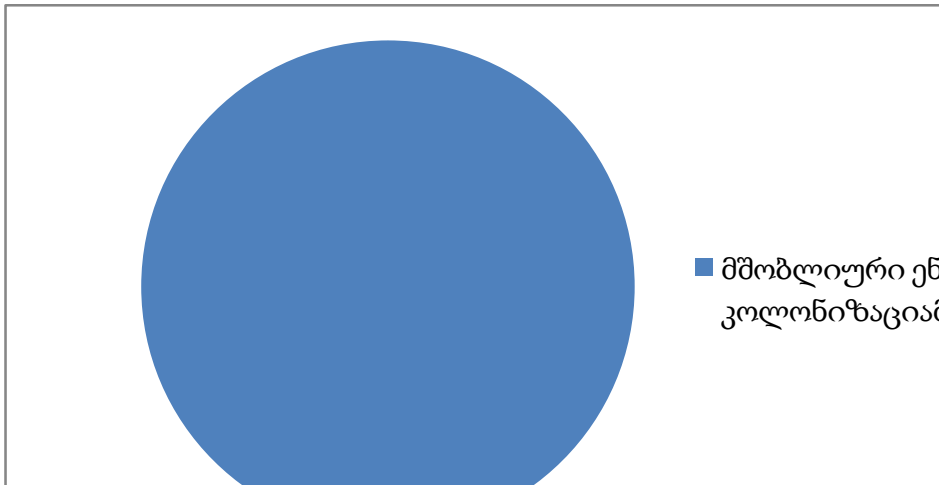
პირველი კვლევები პოსტკოლონიალიზმის შესახებ მეოცე საუკუნის შუა ხანებიდან იწყება. კერძოდ, იმ დროიდან, როდესაც ინდოეთის ბრიტანულმა კოლონიამ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა 1947 წელს. ამის შემდგომ განსაკუთრებული ინტერესი გაჩნდა ე. წ. „მესამე მსოფლიოს ქვეყნების“ მიმართ. შესაძლებელი გახდა ყოფილ კოლონიებში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ, კულტურულ, ენათმეცნიერულ, ლიტერატურულ და სხვა პროცესებზე მეცნიერული დაკვირ-

ვებაც. მეოცე საუკუნის 70-იან წლებში დაიბეჭდა ამერიკელი მეცნიერის, ედვარდ ვ. საიდის წიგნი „ორიენტალიზმი“, რომელიც თანამედროვე ინტერდისციპლინურ თეორიას ეხებოდა პოსტკოლონიურ ქვეყნებზე დაყრდნობით. ეს წიგნი მალე იქცა სახელმძღვანელოდ ევროპის სხვადასხვა უნივერსიტეტშიც (ბჰაბჰა 1990, ბჰაბჰა 2000).

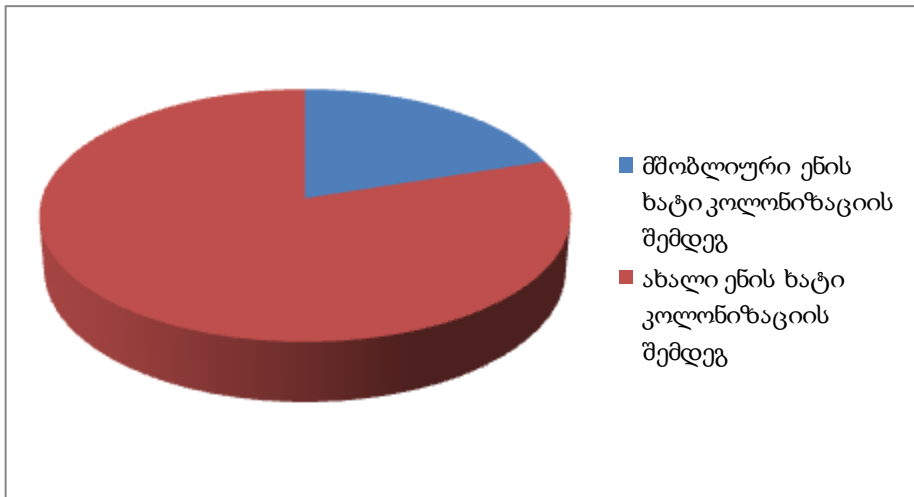
კოლონიური და პოსტკოლონიური ლიტერატურის დაკვირვების შედეგად წარმოიშვა მოსაზრება, რომ პოსტკოლონიური ლიტერატურა კოლონიურ დროსთან მჭიდროდ არის კავშირში და საჭიროა ამ ლიტერატურების დეკოლონიზაცია (ლოომბა 1998).

ენათმეცნიერები აღნიშნავენ, რომ კოლონიზაციის პერიოდში ადგილი ჰქონდა ენის ძალადობრივად გავრცელებას, რაც თავისებურ კვალს ტოვებდა კოლონიის კულტურაზე, ასევე, ენობრივ კულტურაზე, რადგან ერთი კულტურა დომინანტობს მეორე კულტურაზე, რა დროსაც ადგილი აქვს ენობრივი ფორმების, ასევე სხვა კულტურული ხატების ხელოვნურად ჩანაცვლებას, არსებული ენობრივი ხატის იძულებით განადგურებას. ეს კი მიიღწევა არა სამხედრო მეთოდებით, არამედ ენის საშუალებით, რაც კიდევ უფრო ღრმა კვალს აჩენს ეთნიკური ჯგუფის/ხალხის ცნობიერებასა და კულტურაში, რაც იდექება და აისახება ლიტერატურაში.

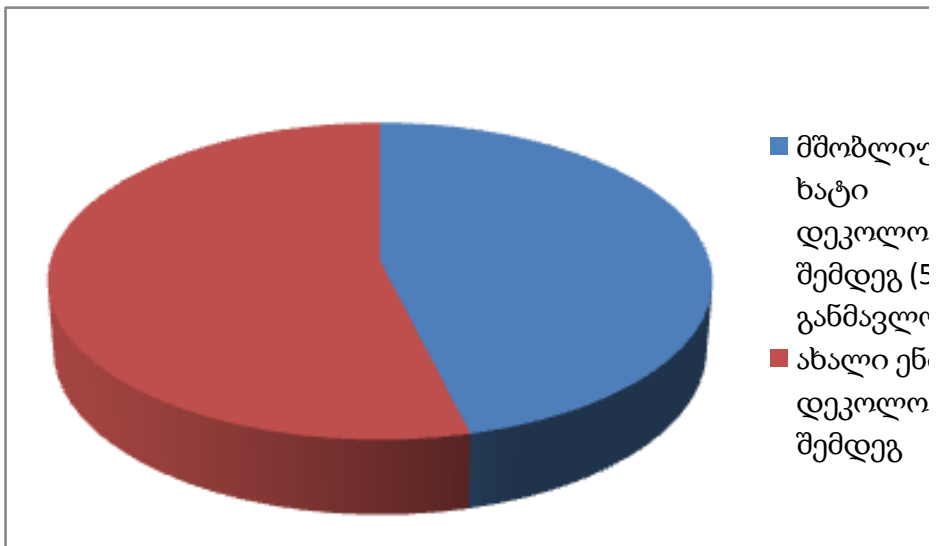
კოლონიზაციამდე

კოლონიზაციის შემდეგ

დეკოლონიზაციის შემდეგ

ევროპული მეცნიერება ერთმანეთისაგან განარჩევს ორიენტალისტურ / აზიურ აზროვნებასა და დასავლურ / ევროპულ აზროვნებას. მიუხედავად თავისი მრავალფეროვნებისა, ევროპული აზროვნება მაინც ევროცენტრისტულია, მომდინარეობს ძველი რომიდან და კონტინენტური სხვაობის მიუხედავად, დასავლურ / ევროპულ აზროვნებაში მოიაზრება ავსტრალია და ამერიკის კონტინენტის ნაწილი. შესაბამისად, გარკვეული პოლიტიკური მოსაზრებების, ეკონომიკური მიზნების, საზღვრების გაფართოების, მისიონერული საქმიანობების გაღრმავების მიზნით არსებული კოლონიური პროვინციები აღმოჩნდნენ სხვა აზროვნებისა და კულტურის დომინანტური გავლენის ქვეშ, ხოლო კოლონიალისტური მიდგომებიდან გამომდინარე, იმ სააზროვნო სივრცეში მოექცნენ, რომელიც მათთვის არ იყო ბუნებრივი. ასევე, კოლონიალისტური ქვეყნის ენის გაბატონებით, მათი ენობრივი სურათი სრულიად შეიცვალა.

უნდა აღინიშნოს, რომ კოლონიალისტური თეორია ძირითადად ეყრდნობოდა ევროპის ქვეყნების კოლონიების შესწავლას. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტ-საბჭოთა სივრცის ერთ-ერთ პოლიტიკურ-კულტურულ აღმნიშვნელად იქცა ცნება პოსტკოლონიური. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საბჭოთა კავშირს კოლონიური სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი ძირითადი ნიშნები მართლაც ჰქონდა, უნდა ითქვას, რომ პოსტკოლონიური

დისკურსისათვის დამახასიათებელი ნიშნებიც აშკარად შეიმჩნევა.

მთავარი კოლონიალისტური მახასიათებლები: საზღვრების გაფართოება და დომინანტი ქვეყნის ენის სახელმწიფო სტატუსი საბჭოთა კავშირის მაგალითზე სახეზეა. მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ დამოუკიდებლობამოპოვებული ქვეყნები სხვადასხვა ისტორიულ და კულტურულ ორიენტირებზე დაყრდნობით ამყარებენ და აფართოებენ ურთიერთობებს სხვადასხვა სახელმწიფოსთან, არსებობენ დამოუკიდებლად, გარკვეულ გლობალურ გაერთიანებებსა და კავშირებში არიან გაწევრიანებულნი, მათი დეკოლონიზაცია ანუ ენობრივი, კულტურული, მენტალური გათავისუფლება კოლონიური დროისაგან მომავლის პრობლემად რჩება.

საზოგადოებრივი მულტილინგვიზმის მაგალითზე უნდა ითქვას, რომ საბჭოთა კავშირში შემავალი ქვეყნების საურთიერთო ენად უმეტეს შემთხვევაში რუსული ენა რჩება, იშვიათ შემთხვევაში, ინგლისური. ყოფილი კოლონიალისტური ენა გამოიყენება სასაზღვრო რეგიონებში, ავტონომიურ ოლქებსა და ავტონომიურ რესპუბლიკებშიც.

მულტილინგვიზმის სპეციფიკიდან გამომდინარე, უნდა ითქვას, რომ ღირებულებათა ცვლა განსაკუთრებით შესამჩნევია თაობათა ცვლასთან ერთად. ასევე, ენათა (მეორე ენა, უცხო ენა, რეგიონალური ენა) ჩანაცვლების

საკითხი ასაკობრივ ასპექტში შესაძლოა უფრო შესამჩნევი იყოს.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოებრივი მულტილინგვიზმი არ არის თანამედროვე მოვლენა, ისევე, როგორც კოლონიზაცია. ასევე, გლობალიზაციის თანამედროვე მასშტაბების გათვალისწინებით, შეიძლება

ვიმსჯელოთ კოლონიალიზაციის თანამედროვე სახეზე, როდესაც ეკონომიკური და კულტურული დომინანტები გარკვეულად ცვლიან სააზროვნო ხატს, ენობრივ სურათებს, ეს ცვლილებები კი განსაკუთრებით აისახება მცირერიცხოვანი ხალხების კულტურაში.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

- როსი, 2005 - Roos, P. (2005). Kriterien zur Beschreibung von Mehrsprachigkeit unter besonderer Berücksichtigung des subsaharischen frankophonen Afrika und Niger. Grin Verlag: Norderstedt Germany.
- ილმაცი, 2004 - Yilmaz, A. (2004). Mehrsprachigkeit in der Schweiz. Gewinn oder Nachteil?
- ალბაირაკი, 2007 - Albayrak, B. (2007). Mehrsprachigkeit – Definitionen, Typen und wissenschaftliche Fragestellungen. Grin Verlag: Norderstedt Germany.
- ლომბა, 1998 - Colonialism/Postcolonialism. 1998
- ბჰაბჰა, 1990 - Nation and Narration. 1990. ISBN 0-415-01483-2
- ბჰაბჰა, 2000 - Die Verortung der Kultur. 2000./The location of culture (englisch). 1994. (Aus dem Englischen übersetzt von: M. Schiffmann und J. Freudl). Stauffenburg Verlag, Tübingen.

Nino Popiashvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Multilingualism in the Society and Postcolonial Discourse

ABSTRACT

The term multilingualism can refer to rather different phenomena, in one of the cases it can be discussed as a state of the society. A number of factors influenced on the existence of multilingualism, such as international migration, colonialism, international border changes and etc. There are a lot of different reasons why multilingualism exists in the society. Political and historical changes are one the causes, such as colonial period and the expansion of state borders. Ex-colonies, which became independent countries later, are still linguistically and culturally dependent on the ex-owner countries. But it should be mentioned that the level of independence are different in each case and within the development process it is either risen or fallen.